

Jeffrey Eugenides

UIT EERSTE HAND

VERHALEN

Vertaald door Natasha Gerson
en Roland Fagel

2017 Prometheus Amsterdam

KLAGERS

Cathy draait met haar huurauto de oprijlaan in, ziet het bordje en schiet in de lach. ‘Wyndham Falls: Welverdiend Waardig Wonen’.

Niet echt zoals Della het omschreef.

Dan komt het hoofdgebouw in zicht. De entree maakt een verzorgde indruk. Groot, veel glas met witte bankjes ervoor, een uitstraling van medische orde en regelmaat. Maar de aanleunwoninkjes met uitzicht op de achtertuin zien er krap en haveloos uit. Met piepkleine verandaatjes die doen denken aan dierenhokken. Een sfeer van eenzame levens achter gesloten gordijnen en vervelozе deuren.

Bij het uitstappen voelt ze dat de lucht zeker vijf graden warmer is dan ’s ochtends op het vliegveld van Detroit. De januarilucht is genoeg onbewolkt blauw. Geen vlok te bekennen van de sneeuwstorm waar Clark haar nog zo voor heeft gewaarschuwd, in een poging haar thuis te houden om voor hem te zorgen. ‘Waarom ga je niet volgende week?’ opperde hij. ‘Ze loopt toch niet weg?’

Cathy is al halverwege de voordeur wanneer ze aan Della’s cadeutje denkt en loopt dan terug naar de auto om het te pakken. Ze haalt het uit haar koffer en geniet opnieuw van haar geslaagde geschenkverpakking. Het papier is van het dikke, papperige, ongebleekte soort dat op berkenbast lijkt. (Ze had drie verschillende kantoorboekhandels afgelopen voor ze iets van haar gading vond.) In plaats van een ordinaire strik heeft Cathy takjes van haar kerstboom – die moest toch de deur uit – geknipt en van naalden ontdaan, en daar een krans van gevlochten. Nu ziet het pakje er handgemaakt en

organisch uit, als een offer in een indianenplechtigheid, geen geschenk voor een mens, maar voor de aarde.

Wat erin zit is verre van origineel. Namelijk wat Cathy altijd aan Della geeft: een boek.

Dit keer is het meer dan dat. Een soort medicijn.

Sinds haar verhuizing naar Connecticut klaagt Della dat het haar niet meer lukt om te lezen. ‘Ik lijk mijn hoofd niet meer bij een boek te kunnen houden,’ zo heeft ze het aan de telefoon onder woorden gebracht. Ze zegt niet waarom. Dat weten ze allebei al.

Afgelopen jaar, op een augustusmiddag tijdens Cathy’s jaarlijkse bezoek aan Contoocook, waar Della toen nog woonde, had ze verteld dat de huisarts haar had doorverwezen voor een paar onderzoekjes. Het was vijf uur ’s middags, de zon zakte net weg achter de dennenbomen. Om even uit de verflucht te zijn, dronken ze hun margarita’s in de serre.

‘Wat voor onderzoekjes?’

‘Allerlei stomme onderzoekjes,’ zei Della en trok een meewarig gezicht.

‘Bijvoorbeeld die therapeut waar ze me naartoe stuurt – althans ze noemt zichzelf therapeut, maar ouder dan vijftientig kan ze niet zijn – die laat me wijzertjes op klokken tekenen. Alsof ik weer op de kleuterschool zit. Of ze laat me een hoop plaatjes zien, die ik me dan moet inprenten, maar dan gaat zij ondertussen over andere dingen tegen me praten. Om me af te leiden. En dan vraagt ze later of ik nog weet wat er op die plaatjes staat.’

Cathy keek Della aan in het schemerlicht. Op haar achtentachtigste is Della nog steeds een levendige, knappe vrouw, met haar witte haar in zo’n rechtlignige coupe geknipt dat het Cathy een beetje aan zo’n bepoederde rechterspruik doet denken. Ze praat wel eens in zichzelf, of ze staart in het luchtledige, maar niet meer dan iedereen die veel alleen is.

‘En hoe lukte dat?’

‘Niet al te best.’

De dag ervoor, op de terugweg van de bouwmarkt in het naburige

Concord, had Della zich druk zitten maken over de gekozen tint. Was die niet te donker? Konden ze die niet beter gaan ruilen? Het oogde een stuk minder fris dan op het staaltje in de winkel. Wat een geldverspilling! Uiteindelijk had Cathy gezegd: ‘Della, je bent je weer eens aan het opwinden.’

Dat volstond. Della’s gezicht ontspande zich onmiddellijk, alsof er elfenstof op gesprenkeld was. ‘Ik weet het,’ zei ze. ‘Goed dat je het zegt als ik weer zo doe.’

In de serre nipte Cathy aan haar drankje en zei: ‘Ik zou er niet te veel over inzitten, Della. Van dit soort onderzoeken wordt iedereen nerveus.’

Een paar dagen later ging Cathy terug naar Detroit. Over die onderzoekjes hoorde ze niets meer. Maar in september belde Della om te vertellen dat dr. Sutton een afspraak bij haar thuis had gemaakt. Zij had gevraagd of Bennett, Della’s oudste zoon, daar ook bij aanwezig kon zijn. ‘Als zij wil dat Bennett dat hele stuk rijdt,’ zei Della, ‘dan is het vast slecht nieuws.’

Op de dag van de afspraak, een maandag, wachtte Cathy de hele dag op het telefoontje van Della. Toen dat uiteindelijk kwam, klonk haar stem opgewonden, bijna uitzinnig. En dus nam Cathy aan dat de arts haar gezond verklaard had. Della zweeg echter over de onderzoeksresultaten. Gelukkig ijlde ze: ‘Dokter Sutton bleef maar zeggen hoe mooi we mijn huis hebben opgeknapt! Ik vertelde haar wat een krot het was toen ik er introk, en hoe wij tweeën er bij elk bezoek van jou een project van hebben gemaakt en ze kon het gewoon niet geloven. Ze vond het in één woord schitterend!’

Misschien kon Della het nieuws niet aan of was ze het alweer vergeten. In beide gevallen was Cathy terecht bezorgd.

Het overbrengen van de medische details liet Della over aan Bennett. En die kweet zich van die taak op droge, strikt zakelijke wijze. Hij werkt voor een verzekeringsmaatschappij in Hartford en maakt elke dag kansberekeningen over ziekte en dood, dat zal het zijn.

‘De dokter zegt dat mijn moeder niet meer mag rijden. Of het fornuis mag gebruiken. Ze schrijft haar een middel voor waar ze mogelijk weer wat stabielere van wordt. Voorlopig. Maar waar het

dus op neerkomt is dat ze niet meer zelfstandig kan wonen.’

‘Ik ben net vorige maand bij haar geweest en je moeder leek helemaal in orde. Ze was alleen af en toe wat onrustig.’

Er viel even een stilte voor Bennett zei: ‘Tja. Onrust past in het totaalplaatje.’

Wat kon Cathy er vanuit haar positie aan veranderen? Ze woonde niet alleen ver weg, in het Midden-Westen, maar eigenlijk was ze niet meer dan een toevallige insluiper in Della’s leven. Cathy en Della kennen elkaar veertig jaar. Ze hebben elkaar ontmoet toen ze allebei bij de Hogeschool voor Verpleging en Verzorging werkten. Cathy was toen dertig, en pas gescheiden. Ze was weer bij haar ouders gaan wonen, zodat haar moeder op Mike en John kon passen terwijl zij werkte. Della was toen rond de vijftig, een moeder uit een buitenwijk die in een mooi huis bij het meer woonde. Ze was weer gaan werken, niet omdat ze, zoals Cathy, het geld hard nodig had, maar omdat ze verder niets omhanden had. Haar twee oudste zoons waren al uit huis. De jongste, Robbie, zat op de middelbare school.

Het had niet voor de hand gelegen dat ze op de hogeschool met elkaar in contact kwamen. Cathy werkte beneden, op de administratie, terwijl Della de directiesecretaresse was van de decaan. Op een dag echter ving Cathy in de kantine Della’s gejubel over de Weight Watchers op: dat het zo gemakkelijk was om je aan het programma te houden zonder dat je honger hoefde te lijden.

Cathy was net weer begonnen met daten. Anders gezegd, ze dook met allerlei mannen de koffer in. Na haar scheiding was ze bevangen geraakt door een wanhopige drang om verloren tijd in te halen. Ze gedroeg zich zo roekeloos als een tiener, deed het met nagenoeg onbekenden, op de achterbank van auto’s of op de vloer van busjes, die gewoon geparkeerd stonden op straat, pal voor de deur van huizen waar deugdzame christelijke gezinnen vredig lagen te slapen. Behalve het vrij sporadische genot dat ze aan deze mannen ontleende, leek Cathy er ook op gespist zichzelf bij te stellen, alsof al dat gestoot en gebeuk van die mannen er bij haar genoeg benul kon inrammen om nooit weer te trouwen met iemand als haar ex.

Op een nacht kwam ze na een dergelijke sessie rond twaalfen weer thuis en nam een douche. Daarna verrichtte ze voor de badkamerspiegel dezelfde soort grondige taxatie die ze later had losgelaten op te renoveren huizen. Wat viel er nog te redden? Wat kon verdoezeld worden? Wat moest je negeren, waar moest je mee leren leven?

Naar de Weight Watchers gaan was de eerste stap. Ze reed met Della mee. Die moest op een kussentje zitten om boven het stuur van haar Cadillac uit te komen: daar zat ze dan, klein en kwiek, met glanzend gelakt haar, een grote bril met doorzichtig lichtroze montuur, gekleed in een glimmende viscoseblouse. Ze droeg oubollige broches in de vorm van honingbijtjes en teckelhondjes en er hing altijd een wolk parfum om haar heen. Een of andere warenhuisgeur, verstikkend bloemrijk, bedoeld om de natuurlijke geur van een vrouw te onderdrukken in plaats van ermee te harmoniëren, heel anders dan de vluchtige oliën die Cathy spaarzaam op haar drukpunten depte. Ze stelde zich voor hoe Della met een verstuiver liep te spuiten en rondhipte in de waas.

Nadat ze allebei een paar pondjes hadden geloosd, gingen ze zich eens per week te buiten aan drankjes en etentjes. Della had altijd haar calorieënteller in haar tasje, zodat ze het niet al te bont zouden maken. Zo hadden ze de margarita's ontdekt. 'Hé, weet je wat weinig calorietjes heeft?' zei Della op een dag. 'Tequila. Slechts vijfentachtig kilocalorieën per eenheid.' Het suikergehalte van de cocktail verdrogen ze liever.

Della was maar vijf jaar jonger dan Cathy's moeder en hun opvattingen over seks en huwelijk vertoonden veel overeenkomsten, maar allerlei ouderwetse decreten vielen veel beter te verdragen van iemand zonder bezitsaanspraak op je lijf. Uit de verschillen – die er ook waren – kon Cathy bovendien opmaken dat ze haar moeder niet hoefde te zien als de morele autoriteit die ze in haar hoofd altijd gebleven was, maar gewoon als een sterke persoonlijkheid.

Uiteindelijk bleken Cathy en Della veel gemeen te hebben. Ze hielden allebei van creatief bezig zijn: decoupage, mandenvlechten, meubels patineren – dat soort dingen. En ze lazen graag. Ze gaven elkaar bibliotheekboeken door en leenden uiteindelijk dezelfde titels

zodat ze die tegelijkertijd konden lezen en bespreken. Zonder zichzelf als intellectuelen te beschouwen konden ze heus wel onderscheiden wat goed geschreven was en wat niet. Het ging ze vooral om het verhaal. Plots van boeken onthielden ze beter dan titels of namen van auteurs.

Cathy meed Della's huis in Grosse Pointe. Ze had geen behoefte zichzelf bloot te stellen aan hoogpolige tapijten en pastelkleurige gordijnen of om Della's republikeinse man tegen het lijf te lopen. Zelf nodigde ze Della ook nooit bij haar ouders uit. Ontmoetingen op neutraal terrein, waar de verschillen tussen hen minder evident waren en niemand ze daaraan zou herinneren, waren veel beter.

Cathy had Della, toen ze elkaar een jaar of twee kenden, meegetroond naar een feestje van een paar vriendinnen. Eentje van hen had net een lezing van Krishnamurti bijgewoond, en iedereen hing op leefkussens op de vloer naar haar verslag te luisteren. Er ging een joint rond.

Oeps, dacht Cathy, toen Della aan de beurt was. Tot haar verbazing nam Della een stevige hijs van de joint en gaf ze hem door.

'Nou, dat slaat alles,' zei Della achteraf. 'Nu heb je me ook al aan de stuff.'

'Sorry,' lachte Cathy. 'Maar merkte je er iets van?'

'Nee, ik merkte er niets van en ik ben blij toe. Dick zou uit zijn vel springen als hij erachter kwam dat ik cannabis gerookt had!'

Maar ze glimlachte erbij. Ze verkneukelde zich over hun geheimpje.

Dat bepaald niet hun enige bleef. Een paar jaar na haar huwelijk met Clark was Cathy het zat en nam ze de benen. Ze betrok een motel aan Eight Mile. 'Als Clark belt, mag je hem niet vertellen waar ik zit,' zei ze tegen Della. En dat deed Della ook niet. Ze bracht Cathy een week lang elke avond wat te eten en hoorde haar klaagzangen aan, tot die het uit haar systeem had. Genoeg althans om het weer goed te maken.

'Een cadeautje? Voor mij?'

Della, nog steeds vervuld van meisjesachtige opwindning, kijkt met

wijd opengesperde ogen naar het pakje dat Cathy haar aanreikt. Ze zit in een blauwe fauteuil bij het raam, trouwens de enige stoel in het kleine, eivolle éénkamerappartementje. Cathy zit wat ongemakkelijk op een divan. Het schemert in de kamer omdat de luxaflex voor het raam neergelaten is.

‘Het is een verrassing,’ zegt Cathy met een geforceerde glimlach.

Bennett had haar de indruk gegeven dat Wyndham Falls een begeleide woonvorm was. De website repte van ‘noodvoorzieningen’ en ‘beschermengelen’. In de brochure die Cathy bij binnenkomst uit de centrale hal heeft meegenomen prijst Wyndham zichzelf echter aan als ‘55+-retraitegemeenschap’. Naast de vele hoogbejaarde inwoners die de hallen doorkruisen met aluminium looprekken, ziet ze ook jongere oorlogsveteranen met baarden, mouwloze jasjes en petjes, die rondscheuren in elektrische rolstoelen. Verzorgenden zijn nergens te bekennen. Het is goedkoper dan werkelijk begeleid wonen en de voorzieningen zijn dan ook minimaal: ’s avonds kant-en-klaarmaaltijden in een kantine, eens per week schoon wasgoed en dat is het wel zo’n beetje.

Della lijkt onveranderd sinds de laatste keer dat Cathy haar gezien heeft, in augustus. Ter ere van het bezoek heeft ze een schone denim overgooier en een geel topje aangetrokken, en zich met de juiste hoeveelheden en op de juiste plekken opgemaakt. Het enige verschil is dat Della nu met een rollator loopt. Een week na de verhuizing is ze gevallen en met haar hoofd tegen de stoeprand voor de hoofdingang terechtgekomen. Buiten bewustzijn. Toen ze bijkwam, had ze de grote, knappe ambulancebroeder met zijn bezorgde blauwe ogen gevraagd: ‘Ben ik doodgegaan en is dit de hemel?’

In het ziekenhuis had Della een MRI-scan gekregen om vast te stellen dat ze geen hersenbloeding had opgelopen. Een jonge arts kwam haar verder onderzoeken. ‘Daar lig ik dan,’ had ze Cathy aan de telefoon verteld. ‘Achtentachtig jaar oud en die jonge dokter bevoelt elk plekje. En dan bedoel ik echt elke centimeter. Ik zei tegen hem: “Ik weet niet wat ze je betalen, maar het is lang niet genoeg.”’

Die humoristische toon bevestigt wat Cathy de hele tijd al vermoedt, namelijk dat Della’s verwardheid grotendeels een emotione-

le oorzaak heeft. Artsen strooien bij voorkeur met diagnoses en pillen zonder acht te slaan op de persoon die ze voor zich hebben.

Della heeft haar diagnose nooit bij name genoemd. Ze heeft het over ‘mijn kwaal’ of ‘wat ik schijn te hebben’. Een keer zei ze: ‘Ik kan maar niet onthouden hoe het heet wat ik schijn te hebben. Het is een kwaal die je krijgt als je oud bent. Die kwaal die je het minst wilt hebben. Die heb ik.’

Op een ander moment zei ze: ‘Het is niet alzheimer, maar de volgende in het rijtje.’

Het verbaast Cathy niet dat Della de naam liever mijdt. *Dementie* is een akelig woord, met een bijna gewelddadige, indringende klank, als een demon die stukjes van je brein afhakt – wat het in feite ook precies is.

Nu kijkt ze naar Della’s rollator in de hoek, een monsterlijk fuchsiaroze geval met een zwart skai zitje. Er steken dozen onder de divan vandaan. Er staat vieze vaat in het gootsteentje van de piepkleine kitchenette. Niets schokkends. Alleen: Della heeft altijd een kraakheldere huishouding gedreven en deze teloorgang is zorgwekkend.

Cathy is blij dat ze aan het cadeautje gedacht heeft.

‘Moet je het niet openmaken?’ vraagt ze.

Della kijkt naar het pakje alsof het zojuist in haar handen is ontstaan. ‘O, natuurlijk.’ Ze draait het om en inspecteert de onderkant. Ze glimlacht onzeker. Net alsof ze weet dat ze bij dit soort gelegenheden hoort te glimlachen, maar vergeten is waarom.

‘Wat prachtig ingepakt,’ zegt ze uiteindelijk. ‘Zo mooi gedaan. Ik mag wel uitkijken dat ik het niet stukmaak. Dat kan ik nog eens opnieuw gebruiken.’

‘Het mag wel scheuren, dat vind ik niet erg, hoor.’

‘Nee, nee,’ houdt Della vol. ‘Ik wil dit prachtige papier bewaren.’

Haar oude gevlekte handen gaan druk in de weer met de verpakking tot die loslaat. Het boek valt op haar schoot.

Ze reageert er niet op.

Dat zegt eigenlijk nog niet zoveel. De uitgevers hebben het opnieuw uitgebracht. Het oorspronkelijke omslag, met een illustratie van twee vrouwen die met gekruiste benen voor een wigwam zitten,

is vervangen door een kleurenfoto van besneeuwde bergtoppen en een hedendaagser lettertype.

Even later roept Della dan ook uit: ‘O, hé! Ons lievelingsboek!’

‘Niet alleen dat,’ zegt Cathy en wijst naar de kaft. ‘Kijk! Twintigjarige jubileumeditie! Twee miljoen exemplaren verkocht! Ongelofelijk hè?’

‘Wij wisten altijd al dat het een goed boek was.’

‘Dat wisten we zeker. De mensen zouden vaker naar ons moeten luisteren.’ Op een zachtere toon zegt Cathy: ‘Ik dacht dat het je misschien weer aan het lezen zou krijgen, Della. Omdat je het zo goed kent.’

‘Ah, ja. Zoiets als de pomp ontlichten. Dat laatste boek dat je me stuurde, dat *Kamer*? Daar ben ik nu alweer twee maanden in bezig, en ik ben niet verder gekomen dan een bladzijde of twintig.’

‘Dat boek is ook best heftig.’

‘Het gaat over iemand die zijn kamer niet uitkomt! Iets te dicht bij huis.’

Cathy lacht. Maar Della zegt het niet alleen maar voor de grap en dus grijpt Cathy haar kans. Ze glijdt van de divan, en wijst met een zucht naar de muren. ‘Kunnen Bennett en Robbie je nu werkelijk geen betere plek bezorgen dan dit?’

‘Waarschijnlijk wel,’ zegt Della. ‘Maar ze *zeggen* van niet. Robbie moet natuurlijk alimentatie betalen, voor haar en voor de kinderen, en wat Bennett aangaat, die Joanne wil waarschijnlijk niet dat hij geld aan mij uitgeeft. Ze heeft me nooit gemogen.’

Cathy steekt haar hoofd om de hoek van het badkamertje. Het valt eigenlijk wel mee, ze ziet niets wat vies of gênant is. Maar het rubberen douchegordijn oogt als iets uit een gesticht. Daar valt meteen al iets aan te doen.

‘Ik heb een idee,’ zegt Cathy. ‘Heb je je foto’s meegenomen?’

‘Natuurlijk. Ik heb tegen Bennett gezegd dat ik nergens naartoe ging zonder mijn fotoalbums. Al mijn goede meubels moest ik van hem achterlaten, om het huis te verkopen. Maar zal ik je eens wat zeggen? Tot nu toe is er nog niemand zelfs maar komen kijken.’

Het is niet te merken dat Cathy dit gehoord heeft. Ze loopt naar

het raam en trekt de luxaflex op. ‘We kunnen wel beginnen met het hierbinnen een beetje op te fleuren. Wat foto’s aan de wand. Dat het echt een beetje een thuis voor je wordt.’

‘Dat zou fijn zijn. Ik zou het, als het er wat minder treurig uitziet, vast minder erg vinden dat ik hier zit. Nu is het bijna alsof ik hier – gevangen zit.’ Della schudt haar hoofd. ‘Sommige mensen die hier zitten zijn een beetje op het randje.’

‘Randfiguren?’

‘Richelvolk,’ lacht Della. ‘Je moet in de eetzaal echt opletten naast wie je gaat zitten.’

Als Cathy vertrekt, kijkt Della vanuit haar stoel naar de parkeerplaats. In de verte hopen zich wolken op. Cathy zei dat het pas maandag zou gaan stormen, na haar vertrek, maar Della is er niet gerust op en reikt naar de afstandsbediening.

Ze richt op de tv en drukt op de knop. Er gebeurt niets. ‘Dat nieuwe televisietoestel dat Bennett voor me heeft gekocht, is geen fluit waard,’ zegt ze hardop, alsof Cathy, of wie dan ook, het nog hoort. ‘Je moet de tv aandoen, en dan een of ander kastje eronder. Maar zelfs als het me lukt om dat rot ding aan te zetten, kan ik nog niets vinden wat ik het kijken waard vind.’

Zodra ze de afstandsbediening weer neerlegt, komt Cathy het gebouw uit, op weg naar haar auto. Della kijkt toe, met een mengeling van verwondering en fascinatie. Het noodweer was niet de enige reden dat ze geprobeerd heeft het bezoek van Cathy af te houden. Della wist niet zeker of ze het wel aankon. Sinds haar val en ziekenhuisopname voelt ze zich niet al te best. Kwakkelig. Op pad met Cathy, in zo’n wervelwind van activiteiten, is misschien meer dan ze kan hebben.

Aan de andere kant zou het echt fijn zijn haar huisje wat op te vrolijken. Ze kijkt naar de fletse muren. Hoe zouden die eruitzien als ze vol hingen met gezichten van haar geliefden, van mensen die iets voor haar betekenen?

En dan breekt er weer zo’n moment aan waarop alles even stilstaat, tenminste in het heden. Dit soort onderbrekingen overkomt

Della de laatste tijd vaker. Ze zoekt naar haar adresboekje of staat koffie te maken en wordt dan opeens teruggezogen in de tijd naar mensen en dingen waaraan ze al jaren niet meer gedacht heeft. Deze herinneringen brengen haar van slag, niet omdat ze onaangenaam zijn – dat zijn ze soms ook – maar omdat de levendigheid ervan haar kleurloze huidige bestaan overstemt en laat aanvoelen als een oude, vale, te vaak gewassen blouse. Een herinnering die steeds weer terugkomt is van het oude kolenhok waar ze als kind in moest slapen. Dat was na de verhuizing uit Paducah naar Detroit, toen haar vader ervandoor was gegaan. Della woonde met haar moeder en broertje in een pension. Moeder en Glenn hadden normale kamers, op een etage, maar Della moest in de kelder slapen. Je kon niet eens binnendoor bij haar kamer komen. Je moest de achterdeur uit, en dan de kelderdeuren optillen. De hospita had die kelder wit gesausd en er een bed neergezet met kussens van meelzakken. Daar trapte Della niet in. De deur was van metaal en er waren geen ramen. Het was pikkedonker daarbeneden. O, wat had ik er toch een pesthekel aan om elke avond te moeten afdalen naar dat kolenhok! Alsof je een grafkelder inkroop.

Maar ik klaagde nooit. Ik deed wat me gezegd werd.

Het enige huis dat ooit helemaal van Della was geweest, was haar kleine huisje in Contoocook. Natuurlijk, op haar leeftijd werd het een beproeving. 's Winters die heuvel opklimmen, iemand charteren om de sneeuw van het dak te vegen zodat het niet inzakte en haar levend begrөөf. Misschien hebben dokter Sutton, en Bennett, en Robbie wel gelijk. Misschien is ze hier beter af.

Wanneer ze weer uit het raam kijkt, is Cathy's auto nergens meer te zien. Dus pakt Della het boek dat Cathy voor haar gekocht heeft. De blauwe bergen op het omslag blijven haar verbazen. Maar het heeft dezelfde titel: *Twee oude vrouwen. Een legende uit Alaska over verraad, geestkracht en de wil tot overleven*. Ze slaat het boek open en begint te bladeren; af en toe stopt ze even om de tekeningen te bewonderen.

Dan slaat ze terug naar de eerste bladzijde. Ze stelt haar ogen scherp op de letters en volgt die over de pagina. Eén zin. Twee. Dan

een hele alinea. Sinds ze het voor het laatst gelezen heeft, is ze voldoende van het boek vergeten om het verhaal weer helemaal nieuw te laten lijken – en toch bekend. Maar vooral de bezigheid zelf verschafft haar opluchting: jezelf weer eens helemaal kunnen vergeten, andermans leven induiken en je daarin wentelen.

Zoals zo veel boeken die Della door de jaren heen gelezen heeft, was *Twee oude vrouwen* haar oorspronkelijk door Cathy aangeraden. Na haar vertrek bij de hogeschool ging Cathy in een boekwinkel werken. Ze was toen al hertrouwd en had met Clark een oud boerderijtje betrokken: het opknappen daarvan zou haar tien jaar gaan kosten.

Della kende Cathy's werktijden uit haar hoofd en wipte op gezette tijden binnen, vooral in donderdagavond als er weinig klanten waren en Cathy tijd had om te kletsen.

Om die reden koos Della ook een donderdag om Cathy haar grote nieuws te vertellen.

'Steek van wal, ik luister,' zei Cathy. Ze duwde een karretje met boeken door de winkel om de voorraad aan te vullen, terwijl Della in een leunstoel naast de poëziekast zat. Cathy bood aan om thee te zetten, maar Della zei: 'Ik drink net zo lief een biertje.' Cathy vond een flesje in de koelkast in het kantoortje, overgebleven van een boekpresentatie. Het was na zevenen op een avond in april en de winkel was verder leeg.

Della begon Cathy te vertellen hoe vreemd haar man zich de laatste tijd gedroeg. Ze had er niks van begrepen. 'Neem nou een paar weken terug. Dick staat midden in de nacht op en voor ik het weet hoor ik zijn auto in z'n achterruit op de oprit. Ik dacht nog: nou, misschien was dat het dan. Misschien heeft hij er genoeg van en zie ik hem niet terug.'

'Maar hij kwam wel terug,' zei Cathy en zette een boek op een plank.

'Ja, ongeveer een uur later. Ik kwam beneden en daar zat-ie. Op zijn knieën op het kleed, met allemaal landkaarten om zich heen.'

Toen Della haar man vroeg waar hij in vredesnaam mee bezig was, antwoordde Dick dat hij investeringsmogelijkheden aan het

verkennen was. Hij was op zoek naar onroerend goed in minder bekende kustplaatsen met goede luchtverbindingen vanuit de grotere steden.

‘Ik vertelde hem dat we meer dan genoeg geld hadden. Straks ga je met pensioen en dan hebben we het goed voor elkaar. Waarom wil je nu nog zulke risico’s gaan nemen? En weet je wat hij tegen me zei? “Het woord *pensioen* staat niet in mijn woordenboek.”’

Cathy verdween even naar de afdeling zelfhulpboeken. Della ging te zeer in haar verhaal op om op te staan en achter haar aan te gaan. Ze klonk verwonderd en verontwaardigd over al die plannen waar mannen zich in vastbeten, zeker naarmate ze ouder werden. Het leken wel vlagen van waanzin, al zagen ze het zelf juist als flitsen van inzicht. ‘Ik heb nu toch iets bedacht!’ zei Dick voortdurend. Dat kon op elk moment gebeuren. Tijdens het avondeten, op weg naar de bioscoop: wanneer de inspiratie insloeg, stopte hij met alles waar hij mee bezig was om aan te kondigen: ‘Hé, ik heb net iets bedacht.’ Stokstijf bleef hij dan staan, met een vinger aan zijn kin, druk bezig met berekenen en bekokstoven.

Zijn jongste ingeving betrof een recreatiecomplex in de buurt van de Everglades. Hij liet Della een polaroid zien van een elegant maar vervallen jachthuis tussen statige eiken. Het verschil was dat Dick zijn ideetje dit keer al had uitgevoerd. Zonder het met Della te bespreken had hij een hypotheek op het pand genomen; de aanbetaling had een stevig gat geslagen in hun pensioenvoorziening.

‘We zijn nu de trotse eigenaren van ons eigen vakantiecomplex in de Everglades in Florida!’ kondigde hij aan.

Hoe pijnlijk en lastig Della het ook vond om dit aan Cathy te moeten vertellen; het had toch ook iets opwindends. Ze klemde beide handen om het bierflesje. Het was stil in de boekwinkel, buiten was het donker, de omliggende winkels waren al gesloten. Het voelde alsof de winkel van hen was.

‘Dus nu zitten we met dat ouwe verlopen complex opgescheept,’ zei Della. ‘Dick wil er appartementen van maken. Daarvoor moet hij wel naar Florida verhuizen, beweert hij. En zoals gewoonlijk wil hij mij met zich meeslepen.’

Cathy dook weer op met haar karretje. Della had een meelevende uitdrukking op haar gezicht verwacht, maar in plaats daarvan was Cathy's mond een dunne streep.

‘Je gaat dus verhuizen,’ zei ze op kille toon.

‘Ik moet wel. Hij dwingt me.’

‘Niemand dwingt je.’

Cathy sprak die woorden uit op haar recent verworven alwetende toon. Alsof ze de hele zelfhulpsectie uit had en nu kon grossieren in psychologische inzichten en huwelijksadvies.

‘Hoe bedoel je, niemand dwingt me? Jawel, hij.’

‘En jouw werk dan?’

‘Dat moet ik dan opzeggen. Niet dat ik dat wil, ik vind het leuk. Maar –’

‘Maar je moet wel toegeven, zoals altijd.’

Deze opmerking was niet alleen onaardig, maar ook onrechtvaardig. Wat verwachtte Cathy dan van Della? Scheiden van haar echtgenoot na veertig jaar huwelijk? Op zichzelf gaan wonen en met vreemde kerels gaan stappen, zoals Cathy deed toen ze elkaar net leerden kennen?

‘Als jij je werk zomaar op wilt zeggen om naar Florida te verdwijnen, prima,’ zei Cathy. ‘Maar ik heb nog wél een baan. En als je het niet erg vindt, heb ik nog een paar dingen te doen voor ik kan afsluiten.’

Ze hadden nooit eerder ruzie gehad. Elke keer dat Della, in de weken daarna, op het punt stond om Cathy te bellen, merkte ze dat ze daar nog steeds te kwaad voor was. Wie dacht Cathy wel niet dat ze was, om zich zo met haar huwelijk te bemoeien? Zij en Clark vlogen elkaar constant naar de keel.

Een maand later, toen Della net zo'n beetje de laatste verhuisdozen aan het inpakken was, stond Cathy ineens voor haar deur.

‘Ben je kwaad op me?’ vroeg Cathy toen Della opendeed.

‘Nou, je denkt soms echt dat je alles beter weet.’

Dat was misschien te hard, want Cathy begon prompt te huilen. Met opgetrokken schouders kwam ze naar voren en jammerde met

een zelig stemmetje: ‘Ik ga je zo missen, Della!’

Er liepen tranen over haar wangen. Ze sloeg haar armen open alsof ze Della wilde omhelzen. Della voelde een weerzin tegen de eerste reactie en weifelde bij de tweede. ‘Hou eens op zeg,’ zei ze. ‘Zo meteen begin ik ook nog.’

Cathy begon alleen maar harder te huilen.

Geschrokken zei Della: ‘We kunnen toch met elkaar bellen, Cathy. En schrijven. En bij elkaar op bezoek gaan. Je kunt komen logeren in ons “vakantiepark”. Het stikt er waarschijnlijk van de slangen en de alligators, maar je bent van harte welkom.’

Cathy kon er niet om lachen. Door haar tranen heen zei ze: ‘Dick wil vast niet dat ik kom logeren. Hij kan me niet uitstaan.’

‘Dat is niet zo!’

‘Nou, ik kan hém niet uitstaan! Hij behandelt je als oud vuil. Della, het spijt me, maar dat is gewoon zo. En nu dwingt hij je om je baan op te geven en mee te gaan naar Florida? Wat heb jij daar te zoeken?’

‘Ja, zo kan-ie wel weer,’ zei Della.

‘Oké, oké, maar ik voel me zo gefrustreerd!’

Cathy kalmeerde toch. Na een tijdje zei ze: ‘Ik heb iets voor je meegenomen.’ Ze deed haar tas open. ‘Dit is gisteren pas in de winkel afgeleverd. Van een kleine uitgeverij in Alaska. We hadden het niet besteld, maar ik begon het te lezen en kon niet meer ophouden. Ik wil het verhaal niet verklappen, maar, nou ja – het lijkt gewoon zo toepasselijk. Dat merk je vanzelf als je het leest.’ Ze keek Della recht in de ogen. ‘Soms komen boeken met een bepaalde reden op je pad, Della. Hoe vreemd dat ook klinkt.’

Als Cathy op de mystieke toer ging, wist Della nooit wat ze met haar aan moest. Soms beweerde ze dat de maan invloed had op haar stemming en dichtte ze speciale betekenis toe aan allerlei toevalligheden. Die dag bedankte Della haar gewoon voor het boek en wist ze het droog te houden toen ze uiteindelijk afscheid van elkaar namen met een omhelzing.

Er stond een pentekening op het omslag. Twee indianenvrouwen in een wigwam. Cathy was de laatste tijd erg bezig met dat soort

dingen, verhalen over *native Americans* of de slavenopstand op Haïti, verhalen met geesten of occulte toestanden. Della was niet altijd even enthousiast.

Ze stopte het boek in een doos met ditjes en datjes die nog niet dichtgeplakt was.

En wat gebeurde er toen? De doos verhuisde met alle andere mee naar Florida. Hun tweekamerappartementje in het jachthuis bleek te klein voor al hun spullen en dus verdween een deel in de opslag. Het vakantiepark ging een jaar later kopje-onder. Dick liet Della al snel verhuizen naar Miami, vandaar naar Daytona en uiteindelijk naar Hilton Head, terwijl hij ondertussen probeerde zijn andere projecten tot een succes te maken. Pas na zijn dood was Della, die met een faillissement te kampen had, gedwongen hun meubilair te verkopen dat nog in de opslag stond. Bij het doorlopen van alle verhuisdozen, die ze bijna tien jaar eerder naar Florida had gestuurd, sneed ze ook de doos met ditjes en datjes open, waar *Twee oude vrouwen* uitviel.

Het boek is een hervertelling van een oude Athabaskische legende, die de schrijfster, Velma Wallis, als kind had gehoord. Deze legende, die doorgegeven was ‘van moeder op dochter’, vertelde het verhaal van de twee oude vrouwen uit de titel, Ch’idzigyaak en Sa’, die tijdens een hongersnood door hun stam worden achtergelaten.

Achtergelaten om te sterven. Zoals het gebruik was.

Alleen gaan de oude vrouwen niet dood. Diep in het woud raken ze aan de praat. Ooit wisten ze toch hoe ze moesten jagen, vissen en verzamelen? Waarom zouden ze dat niet weer proberen? En dat doen ze dus, ze leren zichzelf alles wat ze in hun jeugd konden opnieuw aan. Ze jagen op wild en gaan ijssvissen en op een bepaald moment verstoppen ze zich voor kannibalen die door het gebied trekken. Ze maken van alles mee.

Een tekening in het boek toont de twee vrouwen die samen over de Alaskaanse toendra lopen. In parka’s met capuchons en laarzen van zeehondenbont trekken ze sleetjes achter zich aan, de vrouw voorop een tikje minder kromgebogen dan de andere. Het onderschrift luidt: *Onze stammen zijn op zoek gegaan naar voedsel in het*

land waar onze grootvaders ons over vertelden, aan de andere kant van de bergen. Maar wij zijn niet sterk genoeg bevonden om met ze mee te gaan, omdat we met stokken lopen en langzaam zijn.

Bepaalde passages sprongen eruit, zoals deze, waarin Ch'idzigyaak aan het woord is: *“Ik weet dat je ervan overtuigd bent dat we het zullen overleven. Jij bent jonger.” In weerwil van zichzelf moest ze glimlachen om haar opmerking, want de vorige dag nog waren ze te oud bevonden om met de jongeren te kunnen leven.’*

‘Net als wij tweetjes,’ zei Della toen ze het boek eindelijk gelezen had en met Cathy belde. ‘De ene is jonger dan de andere, maar ze moeten zich allebei zien te redden.’

Het begon als een grap. Het was amusant om hun eigen situatie, in een nette buitenwijk in Detroit en op het platteland van Hampshire, te vergelijken met de levensbedreigende beproevingen die twee oude Inuitvrouwen moesten doorstaan. Maar de overeenkomsten waren onmiskenbaar. Della verhuisde naar Contoocook om dichterbij Robbie te zijn, maar Robbie verhuisde twee jaar later naar New York en liet haar gestrand in het bos achter. Cathy's boekhandel hield ermee op. Ze begon een taartenbakkerij aan huis. Clark ging met pensioen en hing de hele dag voor de tv, in de ban van de knappe, welgevormde weermeisjes die na de nieuwsberichten in hun gezellige kleurige jurkjes voor de weerkaarten heen en weer deinden alsof ze de aanrollende stormen zelf moesten uitbeelden. Cathy's vier zonen hadden Detroit verlaten. Ze woonden ver weg, aan de andere kant van de bergen.

Er was één plaatje in het boek waar Cathy en Della allebei het meest van hielden. Op die tekening slingerde Ch'idzigyaak een bijl weg, onder toezien oog van Sa'. Het onderschrift luidde: *Misschien dat we, als we er een zien, nog steeds een eekhoorn kunnen raken met de hakbijl, zoals toen we jong waren.*

Dat werd hun motto. Als een van de twee in de put zat, of met een probleem worstelde, belde de ander op en zei: ‘Bijltjestijd!’

Doe er iets aan, betekende dat. Stoppen met mokken!

Dat was nog iets wat ze met de twee Inuitvrouwen gemeen hadden. De stam liet Ch'idzigyaak en Sa' niet alleen achter omdat ze oud

waren, maar ook omdat het klagers waren. Altijd iets te zeuren over kwaaltjes en pijntjes.

Mannen vinden wel vaker dat hun vrouw te veel zeurt. Maar dat is op zich ook gezeur. Een methode van mannen om vrouwen de mond te snoeren. Della en Cathy beseften echter dat ze hun lot deels aan zichzelf te danken hadden. Ze lieten dingen etteren, kregen een slechte bui, bleven mokken. Zelfs wanneer hun wederhelften vroegen wat er toch aan de hand was, gaven ze geen antwoord. Het slachtofferschap was te aantrekkelijk. Door zich eroverheen te zetten zouden ze zichzelf niet meer zijn.

Hoe komt het toch dat je van zeuren zo opknapt? Na een grondige zeursessie met een lotgenote ben je allebei even tintelend opgefrist als na een bezoek aan een kuuroord.

Door de jaren heen is *Twee oude vrouwen* bij Della en Cathy vaak lange tijd in vergetelheid geraakt. Dan leest een van de twee het weer, ontsteekt weer in enthousiasme, en haalt de ander over het opnieuw te lezen. Het boek is van een heel andere orde dan de detectives en thrillers die ze verslinden. Het was eerder een overlevingshandboek. Ze putten er inspiratie uit. Ze gaven hun snobistische zoons geen kans het af te kraken. Maar nu hoeven ze het nooit meer te verdedigen. Twee miljoen exemplaren verkocht! Jubileumedities! Onomstotelijk bewijs voor de betrouwbaarheid van hun oordeel.

De volgende dag voelt Cathy bij aankomst in Wyndham Falls de sneeuw in de lucht. De temperatuur is gezakt en het is windstil. Vogels laten zich niet horen.

Vroeger, als meisje in Michigan, hield ze van die onheilspellende stilte. Die droeg de belofte in zich van schoolvrij, van thuis bij mama blijven en sneeuwforten bouwen in de tuin. Zelfs nu ze zeventig is, verheugt ze zich nog steeds op een stevige storm. Haar opwinding heeft tegenwoordig een kern van duister verlangen, naar zelfvernietiging bijna, naar reiniging. Soms, wanneer ze nadenkt over klimaatverandering, over de ondergang van de wereld in een reeks van rampen, zegt Cathy tegen zichzelf: ‘Kom maar op. We hebben het verdiend. Veeg de lei maar schoon en begin opnieuw.’

Della staat aangekleed klaar om de deur uit te gaan. Cathy zegt dat ze er leuk uitziet, maar kan het niet laten om daar nog aan toe te voegen: ‘Je zou die kapster hier wel moeten zeggen geen crèmebalsem meer te gebruiken, Della. Daar is je haar te dun voor, door die conditioner ligt het zo plat.’

‘Probeer jij die mevrouw maar eens iets te vertellen,’ zegt Della, terwijl ze haar rollator door de gang duwt. ‘Ze luistert toch niet.’

‘Vraag dan aan Bennett of hij je naar een echte kapsalon wil brengen.’

‘Ja, goed idee. Weinig kans.’

Terwijl ze naar buiten lopen, neemt Cathy zich voor om Bennett te mailen. Waarschijnlijk snapt hij niet dat zoiets kleins – je haar goed laten doen – een vrouw zo kan opmonteren.

Het schiet niet op met Della’s rollator. Ze moet over de stoep koersen en dan de stoeprand af om over te steken naar het parkeerterrein. Bij de auto helpt Cathy haar in de rijdersstoel en opent dan de klep om de rollator in de kofferbak te stoppen. Het duurt even voor ze heeft uitgevonden dat ze het ding moet opvouwen door het zitje omhoog te trekken.

Even later zijn ze onderweg. Della leunt naar voren in haar stoel, om een waakzaam oog op de weg te houden en Cathy de juiste richting te wijzen.

‘Je weet al heel goed de weg,’ zegt Cathy goedkeurend.

‘Ja,’ zegt Della. ‘Wie weet werken die pillen toch.’

Cathy zou de lijstjes het liefst in een prettige winkel gaan kopen, zoals de Pottery Barn of Crate & Barrel, maar Della dirigeert haar naar een kringloopwinkel in een klein winkelcentrum in de buurt. Op de parkeerplaats voert Cathy weer dezelfde handelingen als zonet uit, maar dan in omgekeerde volgorde. Ze vouwt de rollator uit zodat Della zichzelf op de been kan hijsen. Als ze eenmaal op weg is, houdt ze de vaart er goed in.

Eenmaal in de winkel gaat alles weer als vanouds. Met adelaarsogen bewegen ze over de glimmende vloeren door de felverlichte ruimte, alsof ze aan een puzzeltocht meedoen. Zodra ze de glasafdeling ontdekt, zegt Della: ‘Hé, ik heb nog een paar goede glazen nodig’, en ze slaan een zijpad in.

De lijstjes zijn helemaal achter in de winkel. Halverwege maakt het linoleum plaats voor kaal beton. ‘Ik moet wel oppassen met die vloer,’ zegt Della. ‘Die is een beetje hobbelig.’

Cathy neemt haar bij de arm. Als ze bij het schap komen, zegt ze: ‘Blijf daar maar even staan, Della. Ik kijk wel even.’

Zoals altijd met tweedehands spullen is het lastig om dingen te vinden die een beetje bij elkaar passen.

Alles staat door elkaar. Cathy neemt ze lijstje voor lijstje door, allemaal verschillende maten en stijlen. Na een minuut of wat vindt ze een passend setje van eenvoudig zwart hout. Ze vist dat er net uit als ze achter zich een geluid hoort. Geen kreet, niet echt. Gewoon een ademhaling. Ze draait zich om en ziet Della, met een verbaasde uitdrukking op haar gezicht. Ze leunt voorover om iets te bekijken – Cathy weet niet wat – en heeft haar hand van het handvat van haar rollator laten glippen.

Ooit, jaren geleden, toen Della en Dick de zeilboot nog hadden, is Della een keer bijna verdronken. De boot lag aangemeerd en Della gleeed uit toen ze aan boord probeerde te stappen, ze zonk weg in het troebele groene water van de jachthaven. ‘Ik heb nooit leren zwemmen, moet je weten,’ vertelde ze Cathy. ‘Maar ik was helemaal niet bang. Het was eigenlijk nogal vredig daarbeneden. Op een of andere manier wist ik mezelf toch weer naar boven te werken. Dick stond aan de kant te brullen om de assistent van de havenmeester en die trok me aan de kant toen hij me eindelijk in de gaten kreeg.’

Della’s gezicht vertoont nu de onderwaterblik zoals Cathy die zich destijds had voorgesteld. Milde verbijstering. Sereen. Alsof krachten buiten haar macht het overgenomen hebben en verder verzet geen zin heeft.

Dit keer weet de verwondering haar niet te redden. Della valt opzij, het schap in. De metalen rand schraapt het vel van haar arm met een raspnd geluid als van een vleessnijder. Della botst met haar slaap tegen de volgende plank aan. Cathy gilt. Glasgerinkel.

Della moet de nacht in het ziekenhuis doorbrengen. Ze krijgt een MRI-scan om uit te sluiten dat er een bloeding in de hersenen heeft

plaatsgevonden, er wordt een röntgenfoto van haar heup gemaakt en ze krijgt een vochtig schuimverband op haar geschonden arm, dat een week moet blijven zitten voor ze het gaan wisselen om te zien of de huid al dan niet geneest. Op haar leeftijd kan het vriezen of dooien.

Dit wordt ze allemaal verteld door een dr. Mehta, een jonge vrouw van zo'n overdonderende glamour dat ze zo een arts in een ziekenhuisserie had kunnen zijn. Om haar sierlijke hals zijn twee parelsnoeren gevlochten. Haar grijze tricotjurk valt soepel over haar weelderige figuur. Het enige schoonheidsfoutje zijn haar nogal schriële kuiten, maar die heeft ze handig gecamoufleerd met een stel gewaagde jacquard pantykousjes en grijze pumps in precies dezelfde tint als haar jurk. Dr. Mehta staat voor iets waar Cathy nog niet helemaal op voorbereid is, een jongere generatie vrouwen die de hare niet alleen voorbijstreeft qua carrière, maar ook op het voorheen zo ouderwets geachte schoonheidsterrein. Dr. Mehta draagt een verlovingsring met een flinke diamant. Die gaat vast met een andere arts trouwen. Dat zal me een riant gezamenlijk inkomen worden.

‘Wat als de huid niet geneest?’ vraagt Cathy.

‘Dan moet het verband erop blijven.’

‘Voor altijd?’

‘Laten we eerst even afwachten hoe het er volgende week uitziet,’ zegt dr. Mehta.

Dit heeft allemaal heel lang geduurd, het is nu al zeven uur 's avonds. Behalve haar omzwachtelde arm begint Della het begin van een blauw oog te vertonen.

Om halfnegen wordt besloten Della een nacht op te nemen ter observatie.

‘Bedoelt u dat ik niet naar huis mag?’ vraagt Della aan dr. Mehta. Ze klinkt bedrukt.

‘Nog niet. We willen u eventjes in de gaten houden.’

Cathy besluit die nacht bij Della te blijven. Het limoengroene bankje volstaat als bed en de verpleegster belooft haar een kussen en een deken te brengen.